

Владислав МАСЛОВ

доктор філософії з економічних наук, фінансовий консультант, Київ, Україна,
uam3757@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2241-6424

Петро ТАРАБАНОВСЬКИЙ

аспірант, Луцький національний технічний університет, Луцьк, Україна, 3583@gmail.com

ORCID ID: 0009-0003-2861-5189

ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ: ГАЛУЗЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Вступ. Цінова політика підприємств агропромислового комплексу є інструментом реалізації стратегічних і тактичних завдань, спрямованих на досягнення прибутковості та підвищення конкурентоспроможності продукції. Одним із важливих аспектів цієї політики є трансфертне ціноутворення, що передбачає формування цін на товари та послуги в межах пов'язаних структур одного підприємства або групи підприємств. У контексті АПК, де активно функціонують вертикально інтегровані компанії, проблема трансфертного ціноутворення набуває особливої актуальності, оскільки неправильне ціноутворення може призвести до викривлення фінансових результатів, спотворення реальної прибутковості окремих підрозділів і зниження ефективності загального управління.

Мета – ідентифікувати та науково обґрунтувати особливості формування цін на продукцію сільськогосподарських підприємств з урахуванням галузевої специфіки, впливу зовнішнього середовища та необхідності мінімізації ризиків трансфертного ціноутворення у сфері аграрного виробництва.

Результати. Розглянуто особливості трансфертного ціноутворення в агропромисловому комплексі (АПК) як одному з найбільш ризикогенних напрямів у сфері податкового регулювання. Зазначено, що аграрна галузь має низку специфічних характеристик, які ускладнюють застосування стандартних підходів до формування трансфертних цін, зокрема: нерівномірна родючість земель, сезонність виробництва, відсутність стабільної біржової кон'юнктури на значну частину продукції, а також складні корпоративні структури агрохолдингів.

Систематизовано ключові трансфертні ризики, що виникають у межах контрольованих операцій в АПК. Виокремлено такі види ризиків: ресурсна асиметрія, використання спрощених податкових режимів, слабка прозорість операцій з натуральним обміном, а також складність у визначенні зіставних ринкових цін. Акцентовано увагу на необхіднос-

ті адаптації методології податкового моніторингу до галузевої специфіки з урахуванням економічної ролі землі як джерела природної ренти. Наголошено на значущості поєднання кількісних та якісних підходів до оцінки ризиків, зокрема використання фінансових коефіцієнтів, граничних показників обсягу операцій і даних щодо податкової дисципліни платників. Особливу увагу приділено впровадженню автоматизованих ІТ-інструментів для оперативного моніторингу трансфертних операцій у режимі реального часу.

Висновки. Запропоновано використання розширеного набору індикаторів ризику, інтегрованих із фінансовими коефіцієнтами та виробничими параметрами, що дасть змогу підвищити ефективність фіскального контролю. Запровадження гарантованих закупівельних цін – це потенційно ефективний інструмент стабілізації державної політики у сфері цінового регулювання. Одержані результати можуть бути використані для удосконалення політики трансфертного ціноутворення в аграрному секторі України, підвищення прозорості оподаткування та запобігання штучному виведенню прибутків до низькоподаткових юрисдикцій.

Ключові слова: аграрний сектор, агропромисловий комплекс, трансфертне ціноутворення, податкова мотивація, сільськогосподарські товаровиробники, ризики трансфертного ціноутворення, диспаритет цін, рентний фактор.

Табл.: 2, бібл.: 11.

Vladyslav MASLOV

Ph. D. in Economics, Financial Consultant, Kyiv, Ukraine,
uam3757@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2241-6424

Petro TARABANOVSKIY

Postgraduate student, Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine, 3583@gmail.com

ORCID ID: 0009-0003-2861-5189

TRANSFER PRICING IN THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX: SECTORAL SPECIFICS AND TAX REGULATION RISKS

Introduction. This policy of the enterprises of the agro-industrial complex is an instrument for the implementation of strategic and tactical requirements aimed at expanding supplies and increasing the competitiveness of production. One of the important aspects of this policy is transfer pricing, which transfers the formation of goods and services within the framework of state structures of one enterprise or group of enterprises. In the context of the agro-industrial complex, where vertically integrated companies are actively operating, the problem of transfer pricing becomes particularly relevant, since incorrect pricing can lead to distortion of financial results, distortion of the real profitability of individual units, and a decrease in the efficiency of overall management.

The purpose of the article is to identify and scientifically substantiate the features of price formation for agricultural products, taking into account industry specifics, the influence of the external environment, and the need to minimize transfer pricing risks in the field of agricultural production.

Results. The article examines the specific features of transfer pricing in the agro-industrial complex (AIC) as one of the most risk-prone areas in the field of tax regulation. It is noted that the agricultural sector possesses a number of unique characteristics that complicate the application of standard transfer pricing approaches. These include uneven land fertility, production

seasonality, the absence of stable exchange markets for a significant portion of agricultural products, and complex corporate structures of agro-holdings.

The systematizes key transfer pricing risks arising from controlled transactions within the AIC. The identified risk categories include: resource asymmetry, the use of simplified tax regimes, limited transparency in barter transactions, and challenges in determining comparable market prices. The emphasizes the need to adapt tax monitoring methodologies to the sector's specificities, particularly considering the economic role of land as a source of natural rent.

Conclusions. *The proposes the use of an expanded set of risk indicators, integrated with financial ratios and production parameters, as a means to enhance the effectiveness of fiscal oversight. The implementation of guaranteed purchase prices is considered a potentially effective instrument for stabilizing government pricing policy. The findings of the study may be used to improve the transfer pricing policy in Ukraine's agricultural sector, increase tax transparency, and prevent artificial profit shifting to low-tax jurisdictions.*

Keywords: *agricultural sector, agro-industrial complex, transfer pricing, tax motivation, agricultural producers, transfer pricing risks, price disparity, rent factor.*

JEL Classification: G38, H25, H32, E62, E64.

Постановка проблеми. Основне завдання трансфертного ціноутворення – забезпечити баланс між внутрішніми чинниками конкурентоспроможності (рентабельність виробничих підрозділів) і зовнішніми факторами (привабливість цін для споживача). Особливу складність становить вплив ринкової кон'юнктури, регуляторних вимог та економічної доцільності на формування трансфертних цін. Отже, виникає необхідність у розробці підходів до трансфертного ціноутворення, які враховували б специфіку функціонування аграрного сектору, забезпечували прозорість фінансової звітності та сприяли ефективному управлінню ресурсами в межах АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових публікацій свідчить про наявність різнопланових підходів до розгляду особливостей ціноутворення у сфері АПК, зокрема в аспекті внутрішньогосподарських розрахунків та міжпідроздільного обміну в межах інтегрованих структур.

Так, у праці О. О. Васильченко та О. І. Баєвої [1] акцентовано увагу на необхідності адаптації методів трансфертного

ціноутворення до умов функціонування аграрних підприємств України. Дослідники наголошують, що сезонність виробництва, коливання ринкових цін, значні логістичні витрати та специфіка аграрного продукту вимагають застосування специфічних підходів до формування внутрішніх цін, які сприяли б підвищенню економічної ефективності діяльності підприємств.

У праці О. П. Радченка та О. О. Сурмай [2] розглянуто удосконалення механізмів ціноутворення на продукцію аграрних підприємств шляхом впровадження інформаційно-аналітичних технологій. Автори обґрунтовують необхідність формування системи ціноутворення, що базується на аналітичному моніторингу ринкових трендів, внутрішньогосподарських витрат та інтеграції вітчизняного досвіду з міжнародними підходами до трансфертного ціноутворення.

Р. В. Левкіна, А. В. Левкін та Я. Ю. Котко [3] аналізують особливості ціноутворення на органічну аграрну продукцію, підкреслюючи вплив сертифікаційних вимог, обмеженого застосування хімічних засобів та зростаючого попиту на екологічно чисту

продукцію. У публікації обґрунтовано доцільність розроблення окремих механізмів трансфертного ціноутворення для підприємств, що спеціалізуються на органічному виробництві.

У дослідженні О. О. Довжика [4] розглянуто питання міжгалузевого товарообміну та забезпечення еквівалентності обміну в умовах трансформаційної економіки. Особлива увага приділена впливу державного регулювання на формування внутрішньогалузевих цінових співвідношень, що безпосередньо впливає на якість трансфертного ціноутворення в аграрному секторі.

В. В. Кругляк [5] акцентує на значенні використання індикаторів податкових ризиків, рекомендованих міжнародними організаціями (зокрема, ОЕСР), та наголошує на потребі їх адаптації до галузевих особливостей українського сільського господарства. Автор наголошує на важливості врахування специфіки природних та організаційних умов аграрного виробництва під час розробки системи моніторингу ризикових операцій.

У роботі В. В. Сопко та О. В. Чижикової [7] розглянуто підходи до оцінювання ризиків трансфертного ціноутворення в контексті протидії заниженню податкових зобов'язань в Україні. Автори аргументують необхідність створення механізмів виявлення трансфертних маніпуляцій саме в аграрному секторі, де поширене дроблення бізнесу, використання спрощених режимів та різноманітність факторів виробництва.

У наукових працях простежується різноманіття підходів до формування внутрішньогосподарських цін, однак відсутня єдина модель, яка враховувала б специфіку сезонності, біологічних циклів виробництва, неоднорідності продукції та логістичних витрат [6]. Окрім цього, в умовах функціонування агрохолдингів, кооперативів та кластерних об'єднань відсутні досліджен-

ня, які системно визначали б особливості трансфертного ціноутворення для таких організаційних форм, існує потреба в оцінці впливу податкової політики, фінансового контролю, стандартів фінансової звітності та законодавчих обмежень на процес внутрішньої цінової взаємодії між підрозділами аграрних підприємств.

Відтак актуальними питаннями, які потребують поглибленого дослідження, є адаптація існуючих методів трансфертного ціноутворення до специфіки вітчизняного АПК, а також удосконалення методологічної бази з метою мінімізації ризиків і підвищення економічної обґрунтованості ухвалення управлінських рішень.

Мета статті полягає в науковому обґрунтуванні особливостей формування цін на продукцію сільськогосподарських підприємств з урахуванням галузевої специфіки, впливу зовнішнього середовища та необхідності мінімізації ризиків трансфертного ціноутворення у сфері аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед системних особливостей аграрного ринку вирізняється висока ступінь конкурентної відкритості, що наближає його до класичної моделі досконалої конкуренції. Це, своєю чергою, зумовлює обмеженість впливу виробників на процеси ціноутворення. Стандартизованість більшості видів сільськогосподарської продукції, зокрема зернових культур, формує умови, за яких можливості її позиціонування шляхом нецінових інструментів маркетингу (наприклад, брендуння чи створення унікальної ціннісної пропозиції) суттєво обмежені або й зовсім відсутні. Виробники не можуть акцентувати увагу споживача на індивідуальних властивостях товару, оскільки його фізико-хімічні характеристики мають відповідати єдиним нормативним вимогам, що унеможлиблює диференціацію продукції в межах галузевого асортименту. Така струк-

тура ринку значно нівелює інструменти впливу на ціну з боку товаровиробника та загострює проблему забезпечення економічної ефективності в умовах нестабільного цінового середовища.

Ринок сільськогосподарської продукції характеризується високим рівнем розпорошеності виробничих потужностей, оскільки більшість суб'єктів господарювання – це малі та середні аграрні підприємства. Така структура обмежує можливості реалізації ефекту масштабу, що унеможлиблює суттєве зниження середніх витрат на одиницю продукції та звужує потенціал досягнення стійких конкурентних переваг шляхом інтенсифікації виробництва.

В умовах низьких бар'єрів входу нові учасники ринку мають відносно спрощений доступ до аграрного сектору, що обумовлюється як відсутністю необхідності у значних інвестиціях на початковому етапі діяльності, так і відкритістю технологічного середовища. Зокрема, застосовувані у сільському господарстві виробничі технології зазвичай не охороняються патентами, що сприяє вільному тиражуванню технологічних рішень і підвищує рівень конкуренції.

Водночас ринок аграрної продукції в Україні зазнає значного впливу державного регулювання, яке реалізується через систему бюджетних дотацій, податкових преференцій, пільгових умов фінансування та адміністративне регулювання цін на окремі ресурси (зокрема енергоносії та паливомастильні матеріали). Така модель втручання з боку держави формує спотворення у функціонуванні механізмів вільного ціноутворення, що знижує чутливість ринкової ціни до коливань попиту й пропозиції.

Особливістю попиту на аграрну продукцію є його низька еластичність за ціною: середній коефіцієнт цінової еластичності становить близько 0,3, що свідчить про незначне зниження обсягів споживання у разі

зростання цін. Аналогічна тенденція простежується і в товарній пропозиції, яка також характеризується низькою еластичністю, хоча її показник дещо перевищує аналогічний параметр попиту. Це свідчить про відносну інерційність ринку та обмеженість реакції його учасників на зміну цінових сигналів у короткостроковому періоді [3, с. 32].

Формування цін на продукцію сільськогосподарського виробництва визначається взаємодією низкоеластичних кривих попиту і пропозиції, перетин яких фіксує точний рівень ринкової рівноваги (P). У специфічних умовах аграрного ринку, де як попит, так і пропозиція реагують повільно на зміну цінових сигналів, рівноважна ціна встановлюється на рівні, нижчому за середньогалузеві індикатори в національній економіці. Така особливість формує стійку тенденцію до поступового зниження цін на продовольчі товари.

Головною макроекономічною передумовою цього процесу є повільне зростання сукупного попиту, обумовлене поступовим збільшенням чисельності населення та реальних доходів. Незважаючи на тимчасові спадні демографічні тренди (як, зокрема, в Україні), загальна динаміка залишається позитивною, однак з незначними темпами приросту, що зумовлює мінімальне зрушення кривої попиту вправо.

На противагу цьому, пропозиція сільськогосподарської продукції є більш адаптивною до економічного середовища. Під впливом інноваційних технологій, модернізації агровиробництва й ефективнішого використання ресурсів, крива пропозиції зміщується вправо з більшою інтенсивністю. Ця структурна асиметрія в еластичностях і темпах зростання основних ринкових змінних і зумовлює довготривалу тенденцію до зниження рівноважної ціни на сільськогосподарську продукцію в умовах обмеженої цінової гнучкості попиту [4, с. 63].

Складна ситуація з динамікою цін на сільськогосподарську продукцію є однією з ключових макроекономічних проблем аграрного сектору. Тоді як у більшості секторів національної економіки простежується тенденція до зростання середнього рівня цін [11], у сільському господарстві наявна зворотна динаміка – поступове зниження або стагнація цін [10]. Це створює стійке порушення паритету між цінами на продукцію аграрного виробництва та цінами на ресурси, необхідні для його забезпечення.

Особливо гостро проблема цінового дисбалансу виявляється в умовах функціонування агропромислового комплексу, де ресурсоформувальні галузі (виробництво добрив, техніки, паливно-енергетичних ресурсів) мають олігопольну структуру ринку, що дає їм змогу диктувати власні цінові умови. Так само у сфері маркетингу й логістики спостерігається поступове зростання вартості послуг. Натомість сільськогосподарські товаровиробники не мають змоги еквівалентно адаптувати свої ціни, що призводить до утворення так званих “ножиць цін” – розриву між витратами на виробництво та можливими доходами від реалізації продукції.

У період функціонування командно-адміністративної економіки зазначена проблема частково нейтралізувалася за рахунок централізованого регулювання. Цінові співвідношення між галузями штучно утримували на стабільному рівні через директивний розподіл ресурсів (машини, добрива, пальне) та систему бюджетного субсидування сільського господарства. Такий підхід не передбачав економічної мотивації або ефективності, але забезпечував відносну рівновагу у міжгалузевих економічних зв'язках.

Однак із початком ринкових трансформацій механізми вільного ціноутворення почали проявлятися повною мірою. Відсутність дієвих компенсаторних механізмів

з боку держави призвела до значного розширення “ножиць цін”, що, своєю чергою, зумовило суттєве зниження купівельної спроможності аграрних підприємств. У результаті більшість господарств, особливо малих та середніх, опинилися в ситуації, коли придбання техніки, обладнання та ресурсів стало економічно недосяжним. Такий стан справ спричинив системну кризу в сільському господарстві України, загостривши диспропорції в розвитку аграрної сфери, порівняно з іншими секторами національної економіки [4, с. 62].

Розв'язання проблеми неефективного та нерівномірного ціноутворення в сільському господарстві передбачає два можливих стратегічних підходи, кожен із яких має свої економічні наслідки (табл. 1).

Стратегія державного втручання може бути адаптована як до стимулювання споживчого попиту, так і до стабілізації виробництва, залежно від пріоритетів аграрної політики та соціально-економічних цілей держави.

Одним із ключових факторів виробництва в аграрному секторі, що одночасно виступає важливим елементом механізму ціноутворення, є земля. У сільському господарстві саме земля є основним засобом виробництва, який відзначається обмеженістю та незамінністю. Її кількісне обмеження зумовлює специфіку формування вартості продукції аграрного походження, оскільки доступ до земельних ресурсів безпосередньо впливає на обсяги виробництва та собівартість кінцевої продукції.

Особливу роль у цьому контексті відіграє монополізація землі як економічного ресурсу. Оскільки земельна ділянка належить конкретному аграрному суб'єкту, інші учасники ринку позбавлені можливості її використання, що створює передумови для виникнення монопольної ренти. Такий стан речей відображає об'єктивну нерівність у

**Стратегічні підходи до вирішення
проблеми раціонального ціноутворення в АПК ***

Підхід	Сутність	Наслідки / Механізми реалізації
1. Ліберальна модель	Відмова від державного втручання в процеси ціноутворення.	Вільна конкуренція без обмежень. Високий ризик банкрутства аграрних підприємств. Зростання безробіття в селах.
2. Регулятивна модель	Державна участь у формуванні цінової політики та підтримці аграрного сектору.	Вплив на попит і пропозицію. Стабілізація цін через інституційні механізми.
2.1. Підтримка споживача	Державне стимулювання попиту на продовольство.	Пільгове/безкоштовне шкільне харчування. Соціальна допомога малозабезпеченим. Безкоштовне харчування в лікарнях.
2.2. Підтримка виробника	Пряма підтримка аграрних підприємств.	Обмеження посівних площ. Субсидії для компенсації цінової різниці. Підтримка через державні закупівлі.

* Складено на основі [7; 9].

розподілі ресурсів і впливає на рівень економічної ефективності діяльності сільськогосподарських виробників.

Крім того, земля не є однорідною за своїми властивостями — її продуктивність значною мірою залежить від родючості ґрунтів, кліматичних умов, топографії тощо. Обмеженість високоякісних земельних ресурсів обумовлює їхню вищу економічну цінність, оскільки такі ділянки забезпечують більший вихід продукції при незмінних або менших затратах. Водночас варто зазначити, що земля не є результатом людської праці, а природним ресурсом, який не може бути штучно відтворений або розширений у кількісному вимірі, що додає специфічності до її ролі в системі ціноутворення аграрної продукції.

У сільськогосподарському виробництві специфіка використання земельних ресурсів, зокрема обмеженість і нерівномірна родючість земель, зумовлює утворення природної монополії. Підприємства, які мають у своєму розпорядженні найбільш родючі ділянки, отримують істотні переваги у формуванні собівартості продукції, що, своєю чергою, впливає на рівень трансфертних цін у межах пов'язаних осіб або корпоративних структур.

На відміну від інших галузей, де провідні засоби виробництва можуть бути теоретично доступні для будь-якого суб'єкта господарювання, у сільському господарстві високопродуктивна земля як фактор виробництва не підлягає вільному тиражуванню, тому підприємства з доступом до кращих земельних ресурсів мають можливість занижувати трансфертні ціни в межах групи компаній, мінімізуючи оподаткування прибутку, водночас зберігаючи реальні прибутки в межах групи [5].

Сільськогосподарські підприємства, що мають доступ до високоякісних та родючих земельних ділянок, перебувають у привілейованому становищі щодо ефективності виробничого процесу. Завдяки вищій продуктивності з одиниці площі вони забезпечують більший обсяг продукції за нижчих витрат, що формує економічну основу для зниження трансфертної ціни з метою внутрішньої оптимізації податкових зобов'язань у межах пов'язаних структур.

Однак наявність таких земель обмежена, а обсяг продукції, що може бути вироблений на них, не здатен повною мірою задовольнити суспільний попит. Це зумовлює необхідність залучення до сільсько-

господарського обробітку менш родючих, а відповідно й більш витратних з точки зору виробництва ділянок. Умовою ефективного використання таких земель є встановлення ринкової ціни на продукцію на рівні, який забезпечував би покриття зростаючих витрат і формування прибутку.

Унаслідок об'єктивних агроекологічних відмінностей між земельними ділянками та наявності природної монополії на землю як обмежений ресурс, механізм ціноутворення у сільському господарстві має специфічні риси, що відрізняють його від більшості інших галузей економіки. Зокрема, ринкова ціна аграрної продукції формується не на основі середньогалузевих витрат, а відповідно до граничних (максимальних) витрат, які виникають при виробництві на найменш родючих, тобто найбільш витратних у використанні, ділянках.

Така система ціноутворення має суттєві наслідки для трансфертного ціноутворення в аграрному секторі, оскільки дає можливість підприємствам із доступом до більш родючих земель, які мають нижчі індивідуальні витрати, отримувати надприбутки. Це створює економічні умови для маніпулювання трансфертними цінами, з метою перерозподілу прибутку всередині пов'язаних структур. На відміну від ринків, де вартість продукції визначається суспільно необхідними (середніми) витратами і стимулює ефективне господарювання, у сільському господарстві ці стимули послаблюються через прив'язаність ціни до витрат на менш продуктивних землях.

На перший погляд може скластися враження, що в аграрному секторі відсутня об'єктивна необхідність у підвищенні продуктивності праці та зниженні витрат, оскільки ціноутворення на продукцію базується не на середньогалузевих, а на граничних витратах, притаманних найменш продуктивним земельним угіддям. Такий

підхід, здавалося б, гарантує рентабельність будь-якому підприємству, незалежно від рівня його ефективності, тим самим нівелюючи загрозу банкрутства.

Проте в реальних умовах функціонування аграрного ринку внутрішньогалузева конкуренція залишається вагомим регулятором економічної активності. Поряд із природною родючістю земель, витрати виробництва формуються також за рахунок технологічного рівня, організації виробництва, впровадження інновацій, а також ефективності управлінських рішень. Отже, навіть в умовах формального ціноутворення на базі граничних витрат, фактична структура собівартості має багато спільного з моделлю, що ґрунтується на середніх витратах [4, с. 66].

Це має суттєве значення у контексті трансфертного ціноутворення: підприємства з вищим рівнем організаційно-технічного розвитку отримують додаткову маржу, яку можна використовувати для внутрішньогрупового перерозподілу прибутку через трансфертні ціни. Отже, навіть у галузі з природною монополією на землю, конкурентні механізми та управлінські інструменти суттєво впливають на економічні результати діяльності підприємств і створюють передумови для податкового планування.

Зважаючи на зазначене вище, можна систематизувати ризики трансфертного ціноутворення у сільському господарстві (табл. 2).

Виявлення ризиків трансфертного ціноутворення в аграрному секторі є невід'ємним елементом функціонування результативної системи управління податковими ризиками. Методологічна основа цього процесу полягає у формуванні аналітичних припущень щодо можливих зон податкового ризику, які надалі підлягають перевірці з використанням формалізованих

Систематизація ризиків трансфертного ціноутворення в АПК *

Категорія ризику	Сутність ризику	Можливі наслідки	Приклади/Коментарі
1. Ресурсна асиметрія	Нерівномірний доступ до родючих земель, що призводить до різного рівня витрат	Викривлення трансфертної ціни, зниження оподаткованого прибутку	Компанії, що мають кращі землі, можуть маніпулювати вартістю реалізації в групі
2. Зниження внутрішньогрупових цін	Продаж продукції за заниженими цінами пов'язаним особам	Зниження податкової бази в Україні, виведення прибутку до юрисдикцій з нижчим оподаткуванням	Особливо актуально для експорту с/г продукції через офшорні трейдери
3. Недостатність зіставних ринкових даних	Відсутність ринкових аналогів для певних видів продукції	Складність у визначенні ринкової ціни, підвищення ризику фіскальних претензій	Наприклад, ексклюзивна біопродукція чи малопоширені культури
4. Сезонні коливання цін	Значна варіативність цін залежно від пори року	Можливість обґрунтовано маніпулювати трансфертною ціною в межах допустимого діапазону	Сезонність врожаю впливає на цінову політику
5. Використання спрощених режимів оподаткування	Переміщення прибутку на підприємства-СПД або ФОП	Уникнення повного оподаткування, особливо через схемне дроблення бізнесу	Часто використовується в агрохолдингах для мінімізації податків
6. Використання натурального обміну	Натуральна форма розрахунків, що унеможлиблює чітке визначення ринкової вартості	Ускладнення контролю за трансфертним ціноутворенням	Обмін продукції на паливо, техніку, добрива без чіткого ціноутворення
7. Вплив кліматичних факторів	Урожайність та якість продукції, що залежать від погодних умов	Обґрунтування збитковості як штучне, так і реальне, що ускладнює податкову оцінку	Форс-мажори можуть бути використані для виправдання невігідних трансфертних угод

* Складено на основі [9].

кількісних методів. Такі ризики знаходять своє вираження через систему оціночних показників, зокрема фінансово-аналітичних коефіцієнтів, що дає змогу здійснювати їх об'єктивну оцінку та моніторинг.

Висновки. В АПК механізми ціноутворення набувають специфічних рис, обумовлених галузевими особливостями, які суттєво відрізняються від умов функціонування промислового сектору.

На ринку агропродовольчої продукції ціна має відображати суспільно необхідні витрати праці та бути результатом дії саморегулювального ринкового механізму. Однак на практиці ефективність цього механізму суттєво обмежується наявністю диспаритету цін, що є системною проблемою аграрного сектору. Основними чинниками, що зумов-

люють ціновий диспаритет в аграрному секторі, є: низька купівельна спроможність населення, монополізація переробної та торговельної ланок, а також недостатньо активна державна політика в сфері цінового регулювання.

Державне регулювання цін на аграрну продукцію, зокрема через механізм встановлення гарантованих закупівельних цін, може відігравати стабілізуючу роль, забезпечуючи продовольчу безпеку, підтримку соціально вразливих верств населення та функціонування стратегічно важливих інституцій (освіта, охорона здоров'я тощо).

Земля є не лише базовим засобом виробництва, а й ключовим фактором впливу на рівень цін у сільському господарстві. Різна ступінь родючості земель формує

неоднорідні витрати на виробництво, що впливає на рівень ринкових цін. Економічна доцільність використання менш родючих земель можлива лише за умов, коли ринкова ціна продукції перевищує витрати на її виробництво та забезпечує мінімально необхідний рівень прибутковості.

З огляду на виявлені особливості трансфертного ціноутворення в АПК, перспективними напрямками подальших досліджень є: розробка адаптованих методик контролю трансфертних цін, які враховують галузеву специфіку сільського господарства, зокрема природно-кліматичні умови, сезонність виробництва та рівень родючості земель; моделювання оптимальної структури трансфертного ціноутворення для агропромислових холдингів з урахуванням внутрішньої ресурсної асиметрії, можливостей цифровізації обліково-аналітичних процесів та формування аналітичних індикаторів податкового ризику, які базуються на інтеграції фінансових коефіцієнтів з агровиробничими параметрами, що дасть змогу покращити інструментарій фіскального моніторингу.

Список використаних джерел

1. Васильченко О. О., Баєва О. І. Особливості застосування методів ціноутворення на продукцію підприємств АПК України : збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Економічні науки. 2015. Вип. 2, № 1. С. 86–93.
2. Радченко О. П., Сурмай О. О. Удосконалення механізмів ціноутворення на продукцію аграрних підприємств. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. 2019. Том 18. Вип. 1. С. 69–80.
3. Левкіна Р. В., Левкін А. В., Котко Я. Ю. Особливості ціноутворення на органічну аграрну продукцію. Вісник ХНТУСГ. 2016. Вип. 171. С. 26–34.
4. Довжик О. О. Аналіз особливостей ціноутворення в Україні та еквівалентність міжгалузевого товарообміну. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 15. С. 61–66.
5. Євтушенко Н. О. Податкові ризики та система керування ними. Вісник Дніпропетровського університету. Менеджмент інновацій. 2016. № 6. С. 68–77.
6. Кругляк В. В. Індикатори ризиків трансфертного ціноутворення згідно з документами міжнародних організацій та шляхи їх подальшого використання. Вісник Хмельницького національного університету. 2021. № 4. С. 59–65.
7. Курілов Є. А. Ризики трансфертного ціноутворення: міжнародний досвід. Вісник Міністерства доходів і зборів України. 2014. № 46. С. 18–27.
8. Сопко В. В., Чижикова О. В. Оцінювання ризиків трансфертного ціноутворення з метою протидії мінімізації податків в Україні. Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу, контролю і оподаткування у контексті європейської інтеграції та сучасних викликів глобалізації: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 травня 2018 р. Львів, 2018. С. 317–319.
9. Чижикова О. В. Обліково-аналітичне забезпечення контролю трансфертного ціноутворення : дис. ... д-ра філос. : 071. Київ, 2023. 271 с.
10. У ЄС фіксують зниження цін на агропродукцію. AgroPortal.ua. 27 грудня 2024 р. URL : <https://agroportal.ua/news/mir/u-yes-fiksuyut-znizhennya-cin-na-agroprodukciju>.
11. Зростання цін в Україні прискорилося більш ніж удвічі: що подорожчало за 2024 рік. РБК-Україна. 10 січня 2025 р. URL : <https://www.rbc.ua/rus/news/zrostannya-tsin-ukrayini-priskorilosya-bilsh-1736514012.html>.

References

1. Vasylychenko, O. O., Baeva, O. I. (2015). *Osoblyvosti zastosuvannya metodiv tsinoutvorennya na produktsiiu pidpriemstv APK Ukrainy* [Peculiarities of application of pricing methods for

products of Ukrainian agro-industrial enterprises]. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Collection of scientific works of the Tavria State Agro-Technological University. Economic Sciences, 2(1), 86–93 [in Ukrainian].

2. Radchenko, O. P., Surmai, O. O. (2019). Udoskonalennia mekhanizmiv tsinoutvorennia na produktsiiu ahrarykh pidpriemstv [Improving pricing mechanisms for agricultural products]. Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia – Market economy: modern theory and practice of management, 18(1), 69–80 [in Ukrainian].

3. Levkina, R. V., Levkin, A. V., Kotko, Ya. Yu. (2016). Osoblyvosti tsinoutvorennia na orhanichnu ahramnu produktsiiu [Peculiarities of pricing for organic agricultural products]. Visnyk KhNTUSG – Bulletin of the KhNTUSG, 171, 26–34 [in Ukrainian].

4. Dovzyk, O. O. (2017). Analiz osoblyvostei tsinoutvorennia v Ukraini ta ekvivalentnist mizhhaluzevoho tovaroobminu [Analysis of the peculiarities of pricing in Ukraine and the equivalence of inter-industry trade]. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national economic problems, 15, 61–66 [in Ukrainian].

5. Yevtushenko, N. O. (2016). Podatkovi ryzyky ta systema keruvannia nymy [Tax risks and their management system]. Visnyk dnipropeetrovskoho universytetu. Menedzhment innovatsii – Bulletin of Dnipropetrovsk University. Innovation management, 6, 68–77 [in Ukrainian].

6. Kruhliak, V. V. (2021). Indykatory ryzykiv transfernoho tsinoutvorennia zhidno z dokumentamy mizhnarodnykh orhanizatsii ta shliakhy yikh podalshoho vykorystannia [Transfer pricing risk indicators according to documents of international organizations and ways of their further use]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of Khmelnytskyi National University 4, 59–65 [in Ukrainian].

7. Kurilov, Ye. A. (2014). Ryzyky transfernoho tsinoutvorennia: mizhnarodnyi dosvid [Transfer pricing risks: International experience]. Visnyk Ministerstva dokhodiv i zboriv Ukrainy – Bulletin of the Ministry of Revenues and Duties of Ukraine, 46, 18–27 [in Ukrainian].

8. Sopko, V. V., Chyzykova, O. V. (2018). Ot-siniuvannia ryzykiv transfernoho tsinoutvorennia z metoiu protydii minimalizatsii podatkov v Ukraini [Transfer pricing risk assessment to combat tax minimization in Ukraine]. Aktualni problemy rozvytku obliku, analizu, kontroliu i opodatkovannia u konteksti yevropeiskoi intehratsii ta suchasnykh vyklykiv hlobalizatsii: materialy VIII Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii – Current problems of accounting, analysis, control and taxation development in the context of European integration and modern challenges of globalization: materials of the 8th International scientific and practical conference (May 17–18). Lviv [in Ukrainian].

9. Chyzykova, O. V. (2023). Oblikovo-analitychne zabezpechennia kontroliu transfertnoho tsinoutvorennia [Accounting and analytical support for transfer pricing control]. (Thesis: 071). Kyiv [in Ukrainian].

10. U YeS fiksuiut znyzhennia tsin na ahroproduktsiiu [The EU records a decrease in prices for agricultural products]. AgroPortal.ua. (2024, December 27). AgroPortal.ua. Available at: <https://agroportal.ua/news/mir/u-yes-fiksuyut-znizhennya-cin-na-agroprodukciiyu>.

11. Zrostannia tsin v Ukraini pryskorylosia bilsh nizh udvichi: shcho podorozhchalo za 2024 rik [Price growth in Ukraine has more than doubled: what became more expensive in 2024]. (2025, January 10). RBK-Ukraina. Available at: <https://www.rbc.ua/rus/news/zrostannya-tsin-ukrayini-priskorylosya-bilsh-1736514012.html>.